

Emanuel Hoško

KATEKIZAM VOJNOG KAPELANA STIPANA BADRIČA

Stjepan Badrić, kojemu neki književni historičari i u naše dane pogrešno daju ime Josip,¹ zanimljiva je ličnost u povijesti hrvatske teološke literature. Pripada književnim stvarateljima u duhu poslijetridentske katoličke obnove, pribrojen je franjevačkim piscima 18. stoljeća, a njegovo literarno djelovanje ima svoj povod i cilj u neposrednim i stvarnim potrebama onovremene čitalačke publike.

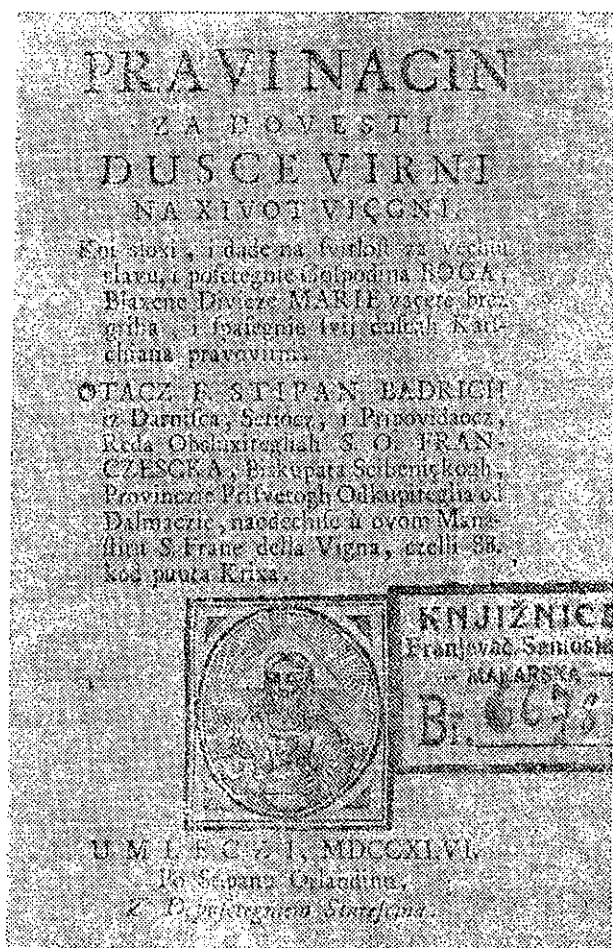
Badrić se rodio 1687. u Drnišu; 1715. je na Visovcu pristupio franjevcima Bosne Srebrene, a od 1735. je bio član Provincije presv. Otkupitelja u Dalmaciji. »Čitav život proveo je u dušobrižničkoj službi na mletačkoj mornarici i na kopnu.«² Umro je 20. IV. 1747. u Veroni kao vojni kapelan.³ Sam spominje u svojim knjigama da mu pripada naslov »štioć i pripovidać«,⁴ a iz tih naslova slijedi da je stekao kvalifikaciju nastavnika filozofije, možda i teologije. Ti naslovi također upozoravaju da je Badrić stekao punu filozofsku i teološku izobrazbu, najvjerojatnije u franjevačkim visokim školama u Italiji. No, nije poznato da je nastupao kao predavač filozofije ili teologije na tadašnjim visokim školama svoje provincije u domovini.

¹ Juraj Božićković je unio zabunu naslovivši svoj prikaz o Badriću ovako: »Bio-bibliografski prilog o fr. Josipu Badriću Drnišaninu« (u *Nova revija*, 17/1938, 548-562). Tu zabunu je prihvatio i Dušan Berić u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*, sv. 1 Novi Sad 1972, 127.

² J. BOŽITKOVIĆ: *Bio-bibliografski prilog*, 549.

³ Isto mjesto, 549-550: Badrić je u »Banco di S. Giovanni in Venezia« pohranio svoju kapelansku plaću; tim novcem je plaćeno liječenje dvojice franjevaca u Veneciji, po 30 cekina udijeljeno dvojici Badrićeve braće, a nmireni troškovi parnice s makarskim biskupom Blaškovićem i još svakom samostanu u provinciji je preostalo po 10 cekina.

⁴ Te nazive sebi pripisuje na naslovnim stranicama *Ukazanja i Pravog načina*.

S. Badrić, *Pravi način za dovesti duše virni(h) na život vični*, Mleci 1746.

vanje s vojnicima iz Dalamacije među kojima su bili i oni pravoslavne vjere i svećeničko služenje među njima. Sadržaji tih knjiga najvjerojatnije su bili temeljni Badrićevi polozi u njegovom dušobrižničkom radu. Pred kraj života ih je objavio tiskom da budu pri ruci drugim vojnim kapelanima, pa i samim vojnicima.

Nakon naslovne stranice i odobrenja za tisak sa strane cenzora padovanskog sveučilišta (1-2), knjižica *Pravi način* donosi himan »Dođi, Stvoritelju Duše« s pripadnom molitvom. Zatim Badrić u proslovu »Pravovirnom kršćaninu« ukratko iznosi sadržaj svoje knjižice, ali također otkriva sve ono što smatra bitnim kršćanskim znanjem i ponašanjem: »Pravovirni kršćanine, imaš bogoljubno upravljati Tvoj život na službu Božju svaki dan u jutru, u dnevnu i u večer i svako u svakom mistu ljubiti, štovati, faliti i slaviti Gospodina Boga, kako našega pridobrog Stvoritelja i Otkupitelja zarad njegove privelike dobrote i priporučivati mu se s ovim razlikim bogoljubstvi, naukom kršćanskim, istomačenjem otajstvih

⁵ Usp. J. TURČINOVIĆ: *Misionar Podunavlja Bugarin Krsto Pejkić (1665.-1731.)*. Zagreb 1973, 75-76, 145. — No, već je Stipan Zlatović upozorio 1888. da je Badrić kompilator Pejkićevog djela.

⁶ Na naslovnoj stranici *Pravog načina* Badrić bilježi da ju je priredio »naodeći se u ovom manastiru s. Frane della Vigna, ćeli(ji) 88. kod puta Križa».

Tek pod kraj života objavio je Badrić dvije knjige. Prva je *Ukazanje istine među Crkvom Istočnom i Zapadnom* (Venecija 1745), a druga *Pravi način za dovesti duše virnih(h) na život vični* (Venecija 1746). Premda je u samom naslovu *Ukazanja* istakao da knjigu »složi i dade na svitlost... Stipan Badrić iz »Drniša«, ona ipak nije njegovo djelo nego samo latiničko izdanje knjige *Zrcalo istine međ Crkve Istočne i Zapadne* koju je 1716. u Veneciji bosančicom tiskao Bugarin Krsto Pejkić.⁵ Knjižicu *Pravi način* je sam Badrić priredio boraveći u Veneciji.⁶ Ona sadrži upute za kršćanski život, molitve i katekizam prva je pak knjiga značajan priručnik domaće teološke kontroverzije s pravoslavcima. Očito je da su Badrića na objavljivanje tih knjiga potakli dugotrajno drugo-

poglaviti naše s. vire, njegovim Božanstvenim, Gospinim, Anđela čuvalaca i ostali svetih molitvam, načinom ispovidi i pričešćenja, dili vire, ufanja, ljubavi, skrušenja, svistij, odlukah, svetotajstvah, jakosti i trpljenja duše, vrstah razboritosti, straha, jakosti; stvari koje stiču slavu kod Isukrsta, koje svak ima imat prema Bogu, pram sebi, pram iskrnjim, kojim se Bog smiluje, koje ne zapušta, kojim se imadu krune u raj; promišljenjah života vičnjeg, mukah osudjeni načinah s kojim griši čeljade, s kojim upada u tuđe griheh; naredbe života, bukvice, uzdržanja i podnošenja. . .«(4-5).

Badrić prati vjernika od jutra do večera pa donosi jutarnje, dnevne i večernje molitve. Zanimljivo je da više potiče na molitvene stavove zahvaljivanja, klanjanja i kajanja negoli što nudi molitvene obrasce: »U jutru dakle kad se probudiš. . . podigni pamet k Bogu, poznajući priverljivo dobro koje ti je učinio, što ti je dopustio da zdravo i mirno osvaneš. Zato zafaljujući mu na svakom daru njegovu. . . Zatim. . . klekni na kolina i promisli da si prid Božanstvenim obrazom i prid očima Stvoritelja neba i zemlje, zato pokloni mu se ponizno s tilom i srcem. . . pak zafaljujući mu što te je zdrava i vesela iz prošaste noći izveo. . .«(5). Takve molitvene stavove treba potvrditi i molitvenim obrascima, napose ponavljanjem Očenaša i Zdravomarije na različite nakane. Tako treba ujutro moliti tri Očenaša i Zdravomarije na »poštenje Prisvetom Trojstvu«, pet na čast ranama Isusovim, sedam na spomen toliko žalosti i radosti Marijinih, tri svecu imenjaku i također na čast sv. Josipu, sv. Ani i drugim svecima, a na kraju valja dodati još tri Anđelu čuvaru.⁷ Tijekom dana Badrić očekuje da vjernici mole »kronicu Gospodinovu«, koja sadrži trideset i tri Očenaša, sedam Zdravomarija i tri Vjerovanja (65), kao i Gospinu kronicu ili sto Očenaša i Zdravomarija te sto Slavaocu (9). Navečer treba opet izmoliti Očenaš, Zdravomariju, Vjerovanje i Gospine litanije s Pozdravljenjem te molitvama svecima kao ujutro (11-12).

Potičući na različite molitvene stavove Badrić poziva i na misaonu molitvu, neovisnu o molitvenim obrascima: »Ovdi imaš razumit da molitva mnogo korisna može se činit i samom pameću; to jest ništa ne govorit jezikom nego samo promišljajuć s pameću stvari nebeske i otajstva Božja. Zato imaš svaki dan koju god najveću stvar s. vire promišljat. . . i tako ostale stvari koje se uzdrže u Nauku kršćanskom« (8). Visoke zahtjeve u molitvi Badrić upotpunjuje i preporukom da se svakodnevno sluša misa, jer »govori naučni discipuo: tko misu sliša, u oni dan biti će čestit u trudih, u zanatu, u putovanjih i Gospodin usnažiti će njega u tilu i u duši« (10). Badrić, naravno pretpostavlja da će nedjeljom i blagdanom svatko biti kod mise, ali upozorava oštrim riječima da u te dane jednako tako treba »uzdržati se od svakog službenog posla« (10) pa zato prekorava one koji se u te dane zabavljaju s »trgovinam, s pijanstvi, skakanji, zatim govorenji i nepoštenim pivanji« (10).

Katekizamski dio knjige počinje s naslovom »Ukazanje i istomačenje dvaju otajstva poglaviti naše s. vire« (12-15). Prvo otajstvo je »Bog jedan

u Trojstvu, nadaritelj dobročinacah i pedipsaoc zločinacah«, a drugo je »Upućenje, muka, smrt i uskrsnuće Isukrsta Gospodina«. Nakon toga uvo-
dnoga katekizamskog poglavlja nastavlja Badrić »Slidjenje svega nauka
kršćanskoga« (15) i načelno ga dijeli prema trim bogoslovskim kreposti-
ma. Takvu diobu i obrazlaže: »Trostrukom službom dužan je čovik po-
štenje Gospodinu Bogu na zemlji činit; to jest virom, ufanjem ljubavlju
i ovo su tri najprva dila Nauka kršćanskog. Zato kršćanin za obslužit ka-
ko valja ove tri stvari, dužan je znat kako slidi vas Nauk kršćanski, a na-
vlastito otajstva poglavita naše vire: prikrstit se, Očenaš, Zdravomariju,
Virovanje, Zapovidi Božje, Crkvene i Svetotajstva; jer Virovanje uči nas
što imamo virovat, Očenaš s ostalim molitvam što imamo ufat i prosit
od Boga, a zapovidi Božje i s. Crkve kako imamo Boga ljubiti i našeg
iskrnjega...« (15).

Središnji dio katekizma zapravo predstavlja nabranjanje molitvenih i
katekizamskih obrazaca (15-32). Započinje s riječima »zlamenja s križa«,
Očenašom, Zdravomarijom i Vjerovanjem apostolskim (15-17). Pod na-
slovom »Istomačenje otajstvih s vire« Badrić je donio Atanazijev
simbol, premda to ne spominje (17-20). Zatim slijedi niz od Deset
Božjih zapovijedi (20-21). Peta zapovijed među crkvenim glasi: »Pla-
titi desetine« (21). Navodi također: dvije zapovijedi ljubavi (21-22),
dvije zapovijedi naravi, sedam sakramenata, tri bogoslovne krepo-
sti, četiri stožerne kreposti koje naziva »uzdražujuće«, sedam darova
Duha Svetoga, dvanaest plodova Duha Svetoga, sedam duhovnih
djela milosrđa (22-23), a njima dodaje i tumačenje u kojem iznosi primjere
dragovoljnog trpljenja: »S. Stipan prvi mučenik kamenovanje, s. Lovri-
nac pečenje na gradela, s. Katarina s biči bijenje, nejilo ni piće jedana-
est danah u tamnici, kolo s oštrim noži napereno ali s kratkom njezinom
molitvom razbijeno i s mačem odsičenje glave; S. Petar propeće strmo-
glav na križu; i ostali svaki svoje, ali svrhu svih za naše spasenje Gospo-
din naš Stvoritelj i Otkupitelj propeti na Križu Isus Isukrst...« (23). Za-
tim nastavlja nabranjanjem sedam djela tjelesnog milosrđa, osam bla-
ženstva, pet »čujenjah tila«, sedam »kripostih« i sedam smrtnih grije-
ha (24-25). Tumači samo grijehe, i to »nenavidost« (25-26). Nastavlja na-
branjajem šest grijeha protiv Duhu Svetomu, četiri koji vaze u nebo
i devet načina kako se upada u tuđe grijehe, tri stvari koje nas navode
na grijeh, četiri posljedne stvari, tri evandeoska savjeta, četiri stvari koje
su potrebne za spasenje, tri moći i jakosti »duše razložite«, četiri trpljenja
duše, tri dara koja ima duša blažena, »četiri dara koja će imati tilo sla-
vno«, šest »plačah duhovnih«, tri vrste razboritosti, sedam vrsta straha,
šest vrsta jakosti, tri stvari i načina s kojih čovjek griješi (»srcem, ustim i
dilom. Neznanjem što je manje, nestanovitstvom što je veće, zlobom ili
s nastojanjem što je najveće«), pet stvari koje stiču slavu kod Isusa Kri-
sta, tri stvari »koje svak ima imati prema Bogu: ljubav čistu, poslu(h)
pravi, naslidovanje nepristajuće«, četiri stvari koje svak »ima imati pre-
ma sebi: odluku pravu, misao svetu, rič dobru, dilo izvršito«, četiri stvari

koje »svak ima imati pram iskrnjem: pomaganje ljubeznivo, pokaranje razabrano, dopuštenje povoljno, podnošenje milosrdno«, četiri stvari zbog kojih Bog ne zapušta čovjeka: »živeće u pravednosti, boleće u pokori, nastojeće u mudrosti, podnoseće u ustrpljenju«, tri vrste ljudi koji zaslužu krune u raju: »divičanstvom, naučiteljstvom i mučeništvom«, sedam promišljanja vječnog života i deset muka osuđenih (27-31). Taj dio Badrić zaključuje s popisom kratkih praktičnih uputa za kršćansko ponašanje (31-32).

Katekizamski je dio Badrićeve knjižice također onaj gdje tumači bogoslovne kreposti (37-39). Nakon toga donosi molitvene obrasce djela vjere, ufanja, ljubavi i kajanja (39-42). Djelu skrušenja je pridodao psalam »Smiluj mi se, Bože« i tumačenje pokajanja u kojem razlaže razliku između savršenog i nesavršenog pokajanja (43-44). Vrlo jasno razlaže vrste savjesti, ona »je peterostruka: to jest upravna, zaodljiva, dvoumna i sumnjiva« (44-45). Također Badrić razlikuje tri odluke: »dilujuća, kriporna i običajna« (45-46). Nakon toga Badrić relativno opširno tumači sakramente (46-53), a onda dodaje »pet stvari potribiti za dobro se ispovidit: iskušati dušu, pokajat se od grihah, učinit odluku ne grišit, ispovidit grihe i izvršit pokoru« (53-55). Nakon što je uvrstio molitve prije i poslije ispovijedi (55-58), razlaže Badrić tri »stvari potribite za dobro se pričestit: ispovidit se [...] biti postan [...] promislit koga imaš primit« (58-61). Dio o sakramentima završava s molitvom prije i poslije pričesti (61-62). Badrić ovdje svjedoči o običaju uzimati neposredno poslije pričesti vino: »Kad se donese k ustom s. hoštija, imaš ponizno usta na pole otvorit, jezik do donje usne pomolit i primit sa strahom s. hoštiju; a kad je primiš, sklopit usta, i koliko prvo progucat spustivši u prsi pak srknuvši malo vina, dobro njim popravši usta, progucat. . .« (59).

Posljednji dio knjižice *Pravi način* (63-94) obuhvaća molitve, i to: na čast pet rana Kristovih, mucu Kristovoj, Gospodinovu i Gospinu krunicu, Marijine litanije, molitve marijanske i anđelu čuvaru te svim svecima, a završava s litanijama svih svetih i molitvama za mrtve. Posljednji molitveni obrazac je himan "Tebe Boga hvalimo", a knjiga završava s odobrenjem za tisak sa strane generala franjevačkog reda Rafaela a Lugagnano i kazalom.

Katekizamski dio knjige Badrić je razdijelio u dva odsjeka umetnuvši »Bukvicu s. Bonaventure« (32-37). On očekuje da tu »bukvicu svak može znat i obslužit«. To su pravila kršćanskog života. Redovito ih donose priručnici za odgoj redovnika i redovnica, a Badrić ih je uvrstio u svoju knjigu očekujući da će ih naučiti i oni koji »ne znaju štit«. Zato svako pravilo počinje istaknutim velikim slovom, i to po abecednom nizu. Na taj način je tom »bukvicom« pružio početnicu za učenje čitanja.

Badrićev *Pravi način* tako predstavlja knjigu vrlo široke namjene: uz pučki katekizam belarminovske tradicije, općenit u to vrijeme u južnoj Hrvatskoj,⁷ Badrić je u nju uvrstio molitvene obrasce i niz uputa

7. J. Božićković: Bio-bibliografski prilog —, 551.

za praktični kršćanski život. Molitve nemaju nikakve barokne kićenosti, a upute su jasne i određene. Spomenuti poticaji na samostalnu molitvu i razmišljanje o vjerskim istinama ukazuju da je Badrić svoju knjigu namijenio odraslim osobama. Stoga nije neopravdano Božtkovićevo mišljenje da je *Pravi način* namijenio Badrić »uopće vjernicima, naročito vojnicima, koji su služili u mletačkoj vojsci, čiji je on bio kapelan«. ⁸

PRIMLJENE KNJIGE

ŽIVAN BEZIĆ, *Pastoralni rad*, II, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1983.

Knjiga *Pastoralni rad* drugi je dio pastoralne triologije. Pisac je ovo drugo izdanje doradio vodeći račun o novijim dokumentima Svete Stolice, o reformiranom obredniku i novoobjavljenom kanonskom pravu. Dok je autor u prvom svesku pod naslovom *Pastoralni radnik* nastojao obraditi tematiku tko sve ima biti pastoralni radnik na njivi Gospodnjoj, dotle u ovoj knjizi nastoji odgovoriti na pitanje: »što on ima činiti?« i »u čemu se sastoji posao crkvenog pastira«.

Budući da svaki svećenik sudjeluje na svećeništvu Kristovu, koji je vršio trostruku službu: učiteljsku, svećeničku i pastirsku, isti posao čeka i svakog svećenika. Stoga je pisac za predmet svog proučavanja uzeo: evangelizaciju ili službu riječi, pastoralnu liturgiju ili službu kulta, dok će diakonia ili pastirska služba biti obrađena u trećem svesku pastoralne triologije.

Na prvim stranicama knjige pisac je obradio pojam evangelizacije te njena dva osnovna zadatka: navještanje Radosne vijesti (kerigma) i ostvarivanje evanđelja u ljudskom životu (evanđeoska praksa). Evanđeoska se kerigma utkaje u praksu propovjedanjem, ustavnom katehezom, misionarenjem te vršeći moralni, disciplinski i asketski život. Potom su obrađena crkvena, vancrkvena i komunikacijska sredstva koja potpomažu proces evangelizacije.

Pisac potom ističe da je svećenik uz svoju učiteljsku službu prvenstveno liturg, sabiratelj zajednice, čovjek kulta čija je srž žrtva. On je odgojitelj i njegovatelj liturgijskog života župske zajednice, stoga će koristiti mjesta, vremena i svete čine da se što bolje shvati i uroni u liturgijski život. Sakramentalni će život biti glavno obilježje kršćanskog života u župskoj zajednici.

Autor je zbog praktičnih razloga posvetio najviše pažnje sakramentu euharistije, pokore i ženidbe.

Knjiga je korisna za svakog pastoralnog radnika i stoga ju je preporučljivo imati pri ruci u svojoj pastoralnoj biblioteci.

SS

MIRKO VALIDŽIĆ, *Filozofsko osmišljenje povijesti*, I. dio: Augustin i Hegel, str. 80. Zagreb (Vramčeva, 12), 1983.

Mirka Validžića, autora i izdavača knjige »Filozofsko osmišljenje povijesti« nije potrebno predstavljati hrvatskoj katoličkoj javnosti. Njegova brojna djela s područja govornišva, teologije, filozofije, kao i s područja poezije, dobro su poznata ne samo katoličkoj već i široj javnosti.

⁸ Isto mjesto, 550.